

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію **Нечесного Ігоря Зіновійовича**

«ФРАНЦУЗЬКА ФАГОТНА ШКОЛА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII – ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТТЯ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

галузь знань 02 – Культура і мистецтво

Актуальність дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження Ігоря Зіновійовича Нечесного присвячене проблемам музичного виховання професійних виконавців-фаготистів у Франції у період другої половини XVIII – початку XIX століття. У центрі уваги дисертанта – період заснування Паризької консерваторії (1795), де були відкриті класи фаготу і яка дотепер залишається одним з провідних європейських освітніх центрів навчання виконавців на духових інструментах. У дисертації досліджено два періоди розвитку фаготного виконавства, хронологічно розділені подіями Великої французької революції 1789 року. Протягом першого періоду питаннями організації музичного життя французької столиці опікувалася королівська влада, протягом другого, після падіння монархії – Національні збори (Конвент), як вищий законотворчий орган Першої французької республіки. Прослідковано організацію навчального процесу, виконавську і педагогічну діяльність французьких музикантів-фаготистів, які здобули професійну музичну освіту протягом першого періоду і проявили свої знання і навички у Паризькій консерваторії. Доведено ефективність французької системи освіти, яка полягала у переході від поширеної у Західній Європі традиції приватних уроків до системного навчання у консерваторських класах, очолюваних досвідченими професорами, від стандартної для навчальної практики музикантів-духовиків традиції мультіінструменталізму до вдосконалення виконавської майстерності на конкретному духовому інструменті (в даному випадку – фаготі), від користування загальними начальними посібниками до появи спеціальних дидактичних праць, написаних французькими педагогами і безпосередньо спрямованих на опанування техніки гри на фаготі.

У дисертації порушене і досліджене питання тяглості навчальних традицій гри на фаготі – від духовних шкіл-метриз, де готували церковних співаків і, крім вокалу, учні вчилися грати на фаготах і серпентах, до військово-оркестрової школи Національної гвардії, утвореної після подій Великої французької революції 1789 року, де готували музикантів-духовиків для оркестрової гри, до консерваторії (у початковому проєкті – національного інституту музики) із спеціальними класами фаготу, де заняття з фаху тривали

три рази на тиждень по 2,5 години кожне, та підготовкою виконавців-віртуозів, кваліфікацію яких визначали шляхом проведення щорічних конкурсів.

Усі порушені в дисертації питання і матеріали є недостатньо відомими українським фахівцям, тому актуальність теми дисертаційної роботи не викликає заперечень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії музичного виконавства Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Тема дисертації відповідає напряму науково-дослідних робіт Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського №10 «Зарубіжна музична культура: культурологічні, художньо-естетичні та виконавські аспекти».

Наукова новизна роботи. Проблематика дисертаційного дослідження Ігоря Зіновійовича Нечесного безпосередньо торкається питань навчально-дидактичної підготовки і концертно-виконавської практики музикантів-фаготистів на прикладі традицій французької виконавської школи періоду заснування Паризької консерваторії і діяльності провідних французьких фаготистів, які очолювали класи фаготу, були оркестровими музикантами і концертними виконавцями. Постановка питання, пов'язана зі становленням і розвитком національних навчально-виконавських традицій на прикладі французької фаготової школи другої половини XVIII – початку XIX століття, має універсальний характер, а запропонована методика може бути екстрапольована на дослідження традицій інших національних шкіл, в тому числі української, що визначає наукову новизну дослідження та його спрямованість на практичний результат.

Практичне і теоретичне значення роботи. Матеріали дисертації, передусім відомості історичного характеру, що висвітлюють специфіку фундаментальних навчально-дидактичних засад французької фаготової школи, можуть бути застосовані у педагогічній та виконавській діяльності, в тому числі у читанні курсів «Історія виконавства на духових інструментах», «Методика викладання гри на духових інструментах», «Історія оркестрових стилів», «Інструментознавство», у спеціальних заняттях з фаху у класі фаготу, а також у подальших наукових дослідженнях цього напрямку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Дослідження етапів становлення та розвитку французької фаготової школи у другій половині XVIII – на початку XIX століть потребувало від дисертанта порушення широкого кола різноманітних питань, дотичних до цієї теми, і комплексного підходу до їхнього розв'язання. Теоретичну базу дисертаційного дослідження складають фундаментальні праці українських та зарубіжних авторів, у яких висвітлено

передусім питання історії, теорії і практики виконавства на фаготі, у контексті загального музичного виконавства та комплексу історико-теоретичних питань. Джерельною основою матеріалів дисертації є відомості, що збереглися в архівних справах та інших історичних документах і були опрацьовані сучасними французькими дослідниками.

Головним завдання дисертації є багатоаспектний аналіз французької фаготової школи як багатоскладного явища, структура котрого відтворює всі сфери діяльності музиканта-фаготиста – це педагогіка, виконавство і композиторська творчість для фагота. Комплексний, багатоаспектний підхід до розв'язання вказаного завдання та усіх інших вказаних у вступі завдань спричинив високу якість обґрунтування основних наукових положень дисертації. Робота є вдалою спробою студіювання проблеми становлення національних музично-педагогічних та концертно-виконавських традицій у контексті радикальних змін історико-політичної ситуації, які позначилися на всіх сферах життя тогочасного французького суспільства. Обраний дослідницький аспект може бути продовжений у подальших наукових студіях автора дисертації та інших науковців.

Характеристика основних положень роботи, зауваження і запитання. Дисертаційне дослідження Ігоря Зіновійовича Нечесного складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Структура дисертації є цілісною і має логічну побудову, обумовлену метою та завданнями, з чітким хронологічним спрямуванням і послідовним розкриттям основної проблематики.

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, вказано на мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, зазначено наукову новизну, практичне і теоретичне значення отриманих результатів, вказано на особистий внесок дисертанта у розробку питань, обраних для наукових студій, подано відомості щодо апробації результатів проведеного дослідження та щодо структури дисертації.

У першому розділі **«Теоретико-історичні аспекти дослідження французької фаготної школи другої половини XVIII – початку XIX століття»** та двох його підрозділах висвітлено поняття «школи» у музичному мистецтві, яке є засадничим для даної дисертації, і надано огляд змісту наукових праць, які складають джерельну базу дослідження. У характеристиці феномену школи слушно відзначаються «цілісність і системність, спільність мети і виконавсько-педагогічних засад та переконань, провідне значення наступності у трансляції визначальних художньо-естетичних і технологічних принципів від майстра до кількох наступних поколінь, вагома роль лідера, колективний характер, інституалізація освіти, історико-географічна та національна приналежність» (с. 52-53), в аналізі джерельної бази зазначено

велику кількість публікацій, присвячених окремим аспектам французької традиції виконавства на фаготі, і зроблено висновок, що загалом це питання залишається актуальним і вимагає більш глибокої уваги та детального вивчення.

Другий розділ **«Становлення французької фаготної школи у другій половині XVIII століття»** і два його підрозділи віддзеркалюють стан розвитку французької фаготної педагогіки і фаготового виконавства у період абсолютної монархії. Розтлумачено роль у цьому процесі церковних шкіл, учні яких вчилися грати на фаготі (підрозділ перший), проаналізовано дидактичні фаготові праці французьких енциклопедистів та музикантів-виконавців щодо конструкції тогочасного фагота і технології гри на цьому інструменті (другий підрозділ). Окреслено систему навчання виконавців-фаготистів шляхом приватних занять та їхню активну участь у сольо-ансамблевих виступах на щорічних Духовних концертах.

У третьому розділі **«Розвиток французької фаготної школи після революції 1789 року»** і трьох його підрозділах вивчено процеси розбудови нової музично-освітньої системи, із відкриттям спеціальних класів фагота для фахової підготовки музикантів-виконавців у навчальних закладах різного ступеня освіти – у музичній школі Національної гвардії (перший підрозділ), у Національному інституті музики (другий розділ) та власно у Паризькій консерваторії (третій розділ дисертації). Розтлумачено сутність навчального процесу у класах фагота, кількісний склад професорів і студентів, специфіку системи репетиторства та інспекторського контролю занять, значення щорічних конкурсів фаготистів у підготовці професійних виконавців.

У четвертому розділі **«Видатні представники французької фаготної школи на рубежі XVIII – XIX століть»** та двох його підрозділах йдеться про музично-педагогічну діяльність видатного французького фаготиста-віртуоза, концертного виконавця, оркестрового музиканта, професора Паризької консерваторії Етьєна Озі (перший підрозділ) і про композиторську діяльність відомого французького мультиінструменталіста, автора концертно-педагогічного репертуару для фагота Франсуа Девьєна (другий підрозділ). Аналізовано навчальний посібник Етьєна Озі, написаний спеціально для студентів класу фагота Паризької консерваторії.

Основний розділ дисертації завершується висновками, у яких підсумовано та узагальнено результати проведеного дослідження. У списку використаних джерел 200 позицій, з них 117 – іноземними мовами. У двох додатках вміщено цікавий ілюстративний і нотний матеріал – малюнки конструкції фагота і аплікатурні таблиці з дидактичних праць французьких авторів доби класицизму, статистичні відомості щодо кількості учасників і лауреатів конкурсів Паризької консерваторії, а також фрагменти аналізованих у

четвертому розділі дисертації творів для фагота. Анотація є ідентичною основному змісту дисертації та відображає її основні положення.

Ознайомлення із текстом дисертаційного дослідження Ігоря Зіновійовича Нечесного та науковою концепцією роботи викликало кілька зауважень і запитань. Окреслимо головні з них:

1. Першим є зауваження і воно має відношення до наявної в дисертації термінології і транслітерації французьких прізвищ. Для характеристики періоду розвитку французької фаготової школи до 1789 року автор застосовує термін «дореволюційний», якого краще було б уникнути, щоб не виникало асоціацій з ідеологічними текстами російськомовних досліджень «радянського» періоду. У межах поняття «творча школа» стосовно музичного мистецтва дисертант виділяє три основні види шкіл – виконавську, композиторську і наукову, і тут виникає суперечність між поняттями науки і творчості. Діяльність Йоганна Йоахіма Кванца та Карла Філіпа Еммануеля Баха у дисертації віднесено до пізнього бароко, хоча в музикознавстві для характеристики західноєвропейського музичного мистецтва середини і третьої чверті XVIII століття існує термін «ранній класицизм». В тексті дисертації не завжди розділяються поняття штрихів та артикуляції, вказано на сюїтні ознаки італійської *Sonata da camera* та ін. Не в усіх випадках є коректною транслітерація французьких прізвищ (Дев'єнн замість Дев'єн, Рогат замість Рога, Досйон замість Дос'йон та ін.).

2. Другим є питання і воно стосується фаготового репертуару. У партитурах середини і другої половини XVIII століття, аж до появи парного складу фаготів у класичних оркестрах, партії фаготів не фіксувалися у партитурах, однак у штатному розкладі інструментальних капел фаготисти були наявні. Чим можна пояснити цей феномен?

3. Ще одне питання пов'язане із аналізованими в четвертому розділі дисертації сонатами для фагота і *basso continuo* ор.24 Франсуа Дев'єна. Виходячи з аналізу музики, можна зробити висновок, що деякі з них були написані в ранньокласичній манері, на що вказує старосонатна будова першої частини і поява менуету із варіаційним циклом у фіналі. За таким самим принципом була написана соната для скрипки і чембало Максима Березовського (1772), яка відноситься до ранньокласичного періоду. Тож коли були створені фаготові сонати Дев'єна і для якого інструмента написана партія *basso continuo*.

Висловлені зауваження і запитання не знижують загального враження від роботи, яке є надзвичайно позитивним, і мають уточнюючий характер.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Результати дослідження опубліковано в чотирьох одноосібних публікаціях, у тому числі трьох статтях у наукових фахових

виданнях України та одній публікації апробаційного характеру у збірнику одній з країн Європейського союзу (Франція).

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді дисертації Ігоря Зіновійовича Нечесного порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації) не виявлено.

Висновок. Дисертація Ігоря Зіновійовича Нечесного «Французька фаготна школа другої половини XVIII – початку XIX століття: етапи становлення і розвитку» є цікавою, актуальною, самостійною і завершеною науковою працею. Вона написана відповідно встановленим вимогам, порушує актуальні й недостатньою мірою вирішені питання музичного мистецтва, що знаходяться на перетині історії, педагогіки та виконавства на фаготі, має наукову новизну, практичне значення і перспективи подальшого вивчення.

Дисертаційна робота Ігоря Зіновійовича Нечесного за постановкою проблеми, актуальністю, новизною, практичним значенням результатів, повнотою викладу матеріалів у публікаціях та ін. відповідає спеціальності 025 Музичне мистецтво та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (з наступними змінами), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44). Тож її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво галузі знань 02 – Культура і мистецтво.

Офіційний опонент –
докторка мистецтвознавства,
професорка кафедри теорії музики
Львівської національної музичної
академії імені М. В. Лисенка

О.А. Шуміліна